

Mennesket og naturarven

A wide-angle photograph of a deep, green mountain valley. The valley is filled with lush green vegetation and a winding river that flows through the center. In the background, there are snow-capped mountain peaks under a clear sky. The overall scene is a beautiful natural landscape.

Pilotprosjekt i Mørkridsdalen

Liv Byrkjeland
SNO-Luster

”Mennesket og naturarven”

Mona

Eit oppdrag frå miljøverndepartementet til Statens naturoppsyn

Forankring i ”Konvensjonen om biologisk mangfold – Riokonvensjonen” artikkel 8 punkt j) og artikkel 10 punkt c).

Sterkt inspirert av eit svensk prosjekt i regi av Centrum for biologisk mangfold

Innsamling av tradisjonskunnskap i heile landet
Mørkridsdalen er valt ut som ein av dei større pilotprosjekta

STATENS
NATUR
OPPSYN

Målsetjing for pilotprosjektet i Mørkridsdalen

Bruke lokal tradisjonskunnskap om berekraftig naturbruk i arbeidet med vern av naturmangfaldet i Mørkridsdalen.

Samle inn og systematisere informasjon om tradisjonell bruk av **slåttenger** og **haustingsskog** i Mørkridsdalen. Denne kunnskapen skal brukast til **formidling** og til **skjøtsel** i verneområdet.

Pilotprosjektet har teke utgangspunkt i:

- Oppdraget frå Miljøverndepartementet
- Diverse styringsdokument: Verneforskrifta, Naturmangfaldlova Konvensjonen om biologisk mangfald og Forvaltingsplan for Mørkridsdalen.
- SNO sine arbeidsoppgåver (formidling, skjøtsel)
- Skjolden bygdelag sitt prosjekt ”*Mørkridsdalen - frå naturhushald til nasjonalpark*”

Skjolden bygdalag sitt innsamlingsprosjekt

STATENS
NATUR
OPPSYN

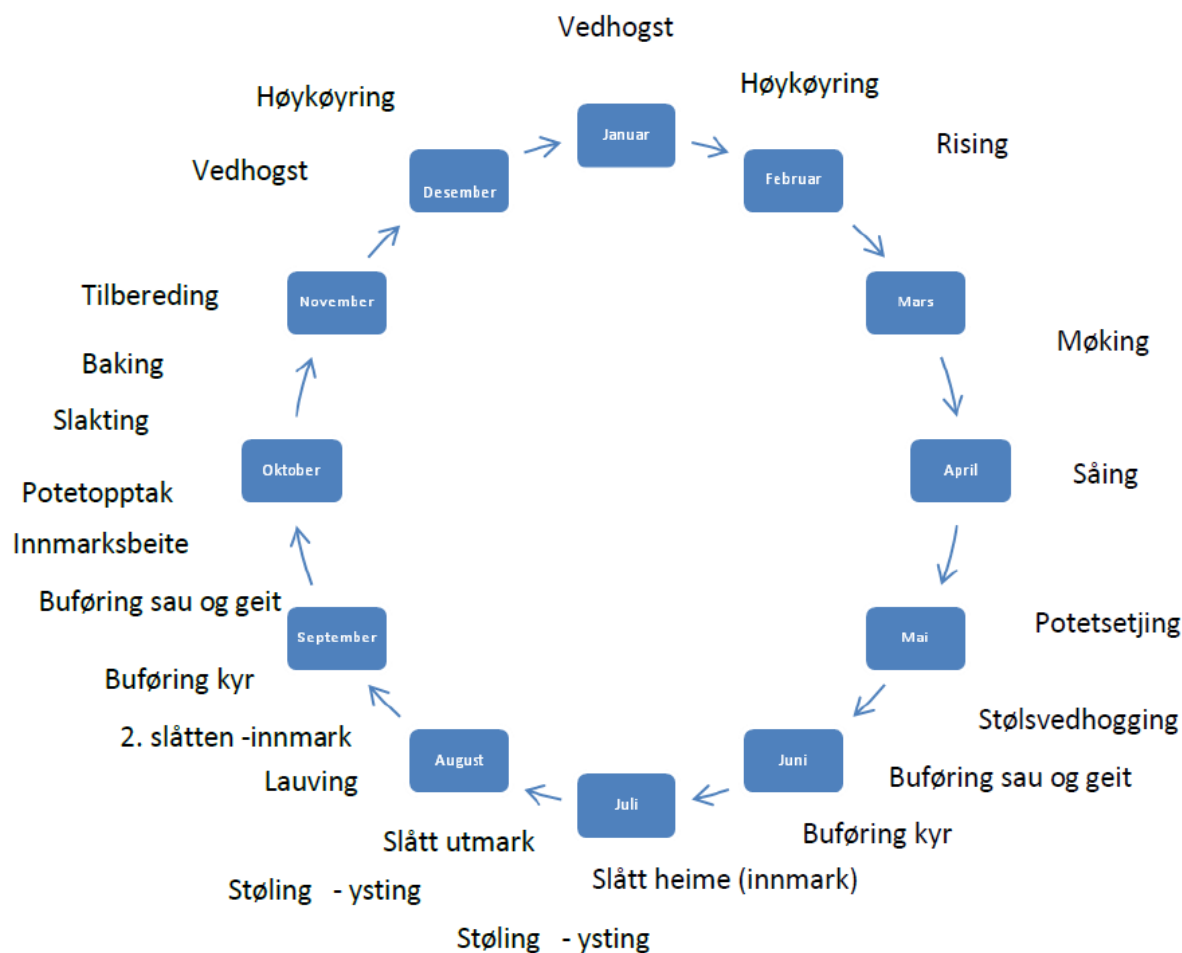
SNO-pilotprosjekt

- Intervju om utmarkslått
- Intervju om rising av alm
- Gjennomgang av gamle foto
- Samarbeid med fagmiljø - studieturar
- Naturtypekartlegging av Knivabakkgjerdet
- Slått av Knivabakkgjerdet
- Metodekurs for SNO om innsamling av tradisjonskunnskap
- Laga film om forprosjektet (vist på CBD-arbeidsmøte)
- **Risingskurs**

Sett i større sammenheng - årshjul

Resultat av innsamling - haustingsskog - alm

- Mørkridsdalen LVO har over 2000 styva almar
- Dokumentert lokale variasjonar i tradisjonsbruken

Rising av alm - intervju

STATENS
NATUR
OPPSYN

- Almen i Mørkridsdalen LVO har kun vorte risa – ikkje lauva.
- Rising starta etter sola byrja å varma treet i februar/mars og gitt til dyra utan lagring
- Dyra hadde godt av barken
- Barken var mat til kyr, sau, geit

STATENS
NATUR
OPPSYN

Rising av alm - intervju

- Barken er medisin for dyra – treng ikkje vitamintilskot når dei får bark
- Dyra må venne seg til å ete bark
- Dyra må ikkje få frosen bark
- Trea risa ca kvart 6-8 år
- Alm gav egedomen høgare verdi
- Almen viktig i vår-knipa
- Alm var mat-treet og barken kunne brukast som mjøl eller bindemiddel til barkebrød

STATENS
NATUR
OPPSYN

Rising av alm - litteraturstudie

- Lang historie - Hausting av skoger eldre enn hausting av gras. Almen hausta på mange ulike måtar i Noreg.
- Alm vart planta som mat-tre tidleg på 1800-talet
- Folket verna om almen som var berging i nødsår. Kalla brødalm.
- Ein alm som medgift var vanleg - vart ein del av jordskifte seinare.
- Fleire kunne eige ein alm saman.
- Friis (1545-1615) skreiv at almeris var betre for enn høy.

STATENS
NATUR
OPPSYN

Rising av alm - litteraturstudie

- Rettsak i Ytre Kroken om folk som stal ris i naboen sin almeskog
- Mura steingarde rundt unge almar for å verje dei mot beiting.
- Almebark med sevje i vatn var vanleg som kalvedrikk – det var feitningsmiddel!
- Almebast og almelauv brukt på sår. Almen var offentelg godkjent som blodrensande middel
- Mange ulike nemningar på rising, t.d. kalla marking i Hardanger

STATENS
NATUR
OPPSYN

Rising av alm - litteraturstudie

- Folk gjekk langt for å skaffe seg almebark, t.d. frå Gulbrandsdalen til Møre
- Folk frå kysten bytte til seg almebark med fisk
- Almebarken inneheld stivelse, olje og protein.
- Foringsforsøk på kyr frå 1863 med like megder timotei og almebark: kyra som fekk bark mjølka best.
- Til baking var almebark god som bindebiddel i flatbrød– kalla ”seige” i Sogn
- Bruk av almebark til mat og fôr er internasjonalt

Film

Mennesket og naturarven – historisk bruk av natur i
Mørkridsdalen landskapsvernområde – pågår..
Knytt til internasjonalt arbeid - CBD

Planar for 2012 i Mørkridsdalen

- Fleire intervju om rising (vinteren 2012)
- Filme tradisjonsbærar som risar (vinteren 2012)
- Risingskurs for nye tradisjonsbærarar (vinteren 2012)
- Starte restaurering av nokre almar i verneområdet (vår)
- Lage ferdig filmen (vår)
- Formidlingskurs "Bygdevertkurs" (mai)
- Overvåke naturmangfald (juni-august)
- Årleg slått av Knivabakkgjerdet og Dulsete (august)

Planar for 2012 i Mørkridsdalen

- Lage undervisningsopplegg knytt til verneområdet (haust 2012)
- Kopling til andre tiltak i Mørkridsdalen:
 - SNO-tiltaksmidler (restaurering av sti, bru, slått, beite)
 - SMIL midlar (restaurering av stølshus)
 - Forprosjekt Kulturlandskapssenter
 - Forskingsprosjekt og studentarbeid
 - Knutepunkt – Skjolden (informasjon/utstilling)

Og kva ynskjer me å få til?

Eit levande kulturlandskap med stor artsriksdom

Eit flott landskap med stor opplevingsverdi

Bruke tradisjonskunnskapen til å lære om eigen natur og bruke det til verdiskaping lokalt

